

Пам'яткознавство

✓ УДК

902:908(477.82)

Вікторія Дяченко

Археологічна діяльність Олександра Цинкаловського та її вплив на сучасні дослідження праісторії Волині

У статті докладно висвітлено результати археологічних студій Олександра Цинкаловського. Наведено огляд його розвідок об'єктів від палеоліту до пізнього середньовіччя. Okремо зацентовано увагу та проаналізовано значення діяльності Олександра Цикаловського для подальших археологічних досліджень Волині та збереження археологічних пам'яток.

Ключові слова: Олександр Цинкаловський, Волинь, археологічні розвідки, пам'ятки археології.

Дяченко Вікторія. Археологическая деятельность Александра Цинкаловского и ее влияние на современные исследования праистории Волини. В статье подробно освещены результаты археологических исследований Александра Цинкаловского. Представлен обзор его исследований объектов от палеолита до позднего средневековья. Отдельно акцентировано внимание и проанализировано значение деятельности Александра Цинкаловского для дальнейших археологических исследований Волини и сохранения археологических памятников.

Ключевые слова: Александр Цинкаловский, Волинь, археологические разведки, памятники археологии.

Dyachenko Viktoriya. Archaeological Ogichna Diyalnist Oleksandr Tsinkalovskogo that її Vpliv on Suchasni Doslidzhennya Praistorii Volini. In detail statii visvitleno result arheologichnih studiy Oleksandr Tsinkalovsky. Posted Look around Yogo rozvidok ob'ektiv od paleolitu to piznogo serednovichchya. Okreмо zaksentovano uwagi that proanalizovano values diyalnosti Oleksandr Tsikalovskogo away for arheologichnih doslidzhen Volini that zberezheniya arheologichnih pam'yatok.

Key words: Olexandr Tsinkalovsky, Volyn, arheologichni rozvidki, pam'yatki arheologii.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історична наука в сучасній Україні сформувала низку напрямів, які особливо плідно розвиваються. Сьогодні серед них варто виокремити регіоналістику й біографістику. Регіональний підхід дає змогу побачити всю багатомірність, багатоаспектність, різномірність явищ і процесів, що стосуються створення та функціонування історичних знань на макро- та мікрорівнях. Вона поєднує часткове й загальне, національне й тотальне в історії науки, це вияв загального історіографічного процесу в певних часово-просторових масштабах. Біографії дають змогу показати на конкретних прикладах переплетення особистого й суспільного, історичного й побутового. Постать знаного волинезнавця Олександра Цинкаловського дає можливість поєднати ці актуальні та важливі напрями: подивитися на історію крізь призму мікроісторії (регіоналістики, краєзнавства) й біографістики; водночас проаналізувати регіональний вимір розвитку історичної науки.

Мета статті – комплексно проаналізувати археологічні дослідження й розвідки Олександра Цинкаловського, з'ясувати їх значення для розвитку вивчення праісторії Волині наступними поколіннями вчених.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні немає комплексного дослідження наукової спадщини Олександра Цинкаловського, а лише короткі нариси життєвого шляху й відгуки-рецензії на наукові роботи вченого. Серед інших варто виокремити розвідки М. Кучинка, Г. Охріменка, Л. Крушельницької, Д. Павліва, присвячені внеску О. Цинкаловського у розвиток археологічних досліджень Волині.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Олександр Цинкаловський (1898–1983) – історик, етнограф, археолог, один із найвизначніших дослідників Волинського краю. Діапазон археологічних досліджень ученого надзвичайно широкий – від палеоліту до пізнього середньовіччя. Щоправда, дослідник найчастіше здійснював розвідкові дослідження, але вони були результативними й у подальшому дали змогу виявити сотні пам'яток.

Так, наприклад, саме він відкрив пам'ятки епохи палеоліту: м. Кременець, с. Бодаки, с. Борки (Кременецький р-н, Тернопільська область), с. Сераховичі, с. Смідин, с. Стара Гута (Старовижівський р-н Волинської області).

Олександр Цинкаловський виявив низку стоянок мезолітичної епохи в селах Нуйно, Острів, Піски Річинські, Смідин, Ставище, Старосілля, Марія – Воля, Ізів, Воротнів, Кречів Волинської області [5, с. 14].

Цікавою й такою, що потребує подальшого уточнення, є пам'ятка епохи неоліту. Унікальна знахідка О. Цинкаловського неподалік м. Володимира – поселення, на якому було виявлено землянку з кістковими рештками тварин, велику кількість побитого глиняного посуду. Особливо цінна знахідка гробу з кістяком на боці, орієнтованого головою на схід, виявленого на дні в одній із ям – землянок. Супровідний інвентар гробу складався з крем'яного вістря на спис, нешлифованого молота із чорного граніту [13].

Велику кількість пам'яток, які дослідив учений, датована мідно-кам'яною добою. У цьому контексті варто виокремити дослідження трипільської культури. Загалом О. Цинкаловський виявив близько двадцяти пам'яток трипільської культури в межах історичної Волині, серед яких найбільшої уваги заслуговують:

1) с. Бодаки на Тернопільщині, яке досліджували 1939 р. – на високому березі р. Горинь (уроч. Чорна Криниця) – на полі, що розкопувалося. Під час розкопок було виявлено рештки житлових будівель, крем'яні майстерні, рештки печей, гончарні майстерні, також зібрано колекцію мальованого посуду, жіночі фігурки, глиняні іграшки. Цікавими знахідками є мідна сокира та сокира з опоки, вироби з кістки й рогу, кісткові рештки від свійських і диких тварин, а також луска карпових великих риб [17];

2) с. Борки Кременецького повіту, де знайдено мальовану кераміку, сокири з опоки й глиняну жіночу фігурку;

3) с. Бриків Кременецького повіту – зібрано мальовану кераміку та сокиру з опоки;

4) с. Будараж Здолбунівського повіту. Знайдено верхню частину жіночої фігурки з валиком на шиї;

5) У 1931–1932 рр. О. Цинкаловський досліджував пам'ятку у с. Грудек над Бугом Грубешівського повіту, де виявлено фрагмент посуду з «волютовим» орнаментом;

6) с. Кострянець Дубенського повіту, де було виявлено велике поселення трипільської культури, а також зібрано фрагменти посуду;

7) с. Кучманівка Острозького повіту – знахідка сокири з опоки;

8) м. Кременець в урочищі «Чернеча Гора» було виявлено сокиру з опоки;

9) с. Лежиця Іваничівського району Волинської області. На правому березі Західного Бугу було знайдено фрагменти мальованого трипільського посуду з «волютовим» орнаментом;

10) с. Липа Дубенського району Рівненської області – знахідки посуду з мальованим декором і два наконечники стріл;

11) с. Листвин Дубенського – знахідки кераміки та чотирьох сокир з опоки;

12) с. Литовиж Іваничівського району – знахідки кераміки;

13) смт. Мирогоща Дубенського повіту – виявлено фрагменти із зооморфною головою бика.

14) с. Нарайв Дубенського району – знайдено кілька сокир з опоки;

15) с. Обич Кременецького повіту – виявлено сокиру з опоки;

16) с. Решнівка Кременецького повіту – виявлено поселення трипільської культури;

17) Шумськ Кременецького повіту – на городищі та його околицях було знайдено фрагменти мальованої кераміки.

18) Шумбар Кременецького повіту – знахідки мальованої кераміки та сокиру з опоки [7, с. 21].

Важливим аспектом досліджень О. Цинкаловського слід уважати систематизацію знахідок пізнього енеоліту й, зокрема, культури кулястих амфор. До них належать: с. Хотешів Камінь-Каширського району, с. Литовеж Іваничівського району, с. Скірче Горохівського району Волинської області, с. Заставне неподалік від м. Тернопіль, а також села Радомиль, Малий Раковець, Обич, Лепесівка на Кременеччині. Вартими уваги є пам'ятки в с. Новомалин Здолбунівського району та с. Межиріччя Острозького районів на Рівненщині. Низка пам'яток, які відкрив О. Цинкаловський, належить до епохи бронзового віку, зокрема культур шнурової кераміки. Це поселення в с. Городок неподалік Рівного, с. Стіжок поблизу Кременця. Досліджував учений знахідку в с. Усичі біля Луцька. Також учений підсумував інформацію про інгумаційні поховання в селах Одерати (Луцький р-н), Маркостав (Володимир-Волинський р-н) Волинської області та Пересопниця Рівненської області [5, с. 15].

Безперечно, важлива ідентифікація пам'яток завдяки знахідкам кераміки, оздобленої шнуровим орнаментом, яку провів дослідник. Учений виявив низку пам'яток тшинецької культури епохи бронзи. На більшості з них, як, наприклад, у Луцьку, с. Нуйно (Камінь-Каширський р-н), с. Пісках Річеських (Старовижівський р-н), с. П'ятиднях (Володимир-Волинський р-н) Волинської області зібрано підйомний матеріал цієї культури в с. Сапанові (Кременецький р-н) на Тернопільщині та в с. Старосіллі (Маневичький р-н) Волинської області О. Цинкаловським було відкриті великі поселення зі знаряддями праці, посудом та предметами озброєння.

1937 р. О. Цинкаловський на піщаних днах поблизу с. Вербівки (Любомльський р-н) Волинської області відкрив поселення тшинецької культури [1, с. 15].

На теренах історичної Волині вчений започаткував дослідження лужицької культури раннього залізної епохи. До лужицької культури дослідник зарахував 30 пунктів, звідки походять фрагментарні матеріали або окремі речі (уламки кераміки, цілі посудини, рідше бронзові вироби). Слід відзначити, що знахідки дев'яти місць із великою ймовірністю вказують на існування могильників кінця бронзової – початку ранньозалізної доби. Це стосується таких місцевостей, як Вижва, Киселин, Колодна, Лежниця, Скірче, Яковичі, де виявлено глиняний поховальний посуд-попільниці з рештками тілоспалень у середині, бронзові прикраси. Наприклад, біля с. Скірче було знайдено 10 попільниць (урн) лужицького типу, із невідомої місцевості Волині походять дві поховальні урни, бронзовий браслет і наконечник стріли. До лужицької культури О. Цинкаловський зарахував також і 8 бронзових сокир-кельтів, знайдених у різних місцевостях Волині. Частина таких поодиноких випадкових знахідок, виробів із бронзи (шпильки, сокири, вістря списів, всього вісім предметів), який учений зарахував до категорії неповної культурної належності, а також рештки скарбу, які склались із двох бронзових спіральних нараменників, добутих із торфовиська поблизу с. Миленовичі, теж належать до гальштатської доби Волині.

Окремо варто згадати про дослідження Олександра Цинкаловського в селі Млиниська (тепер Володимир-Волинського району), околиці якого виявилися багатими на знахідки старовини. За словами дослідника, місцеві підлітки часто знаходили тут цілий стародавній посуд (урни), бавилися ним і, не знаючи його цінності, кидали його до ріки або ж розбивали. Натрапляли селяни й на бронзові речі, які, навпаки, берегли, приписуючи їм цілющу лікувальну силу. Так, знайдений поблизу Млинська (можливо навіть із площі могильника) бронзовий нараменник «кидали у воду, яку пила корова» [16]. На схід від села, на правому березі р. Західний Буг в урочищі «Коло озера», дослідник упродовж 1933–1934 рр. виявив два місцезнаходження лужицької культури – могильник і, очевидно, селища, розкопавши частину цього могильника.

Могильник належав до типу ґрунтових із тілоспальним поховальним обрядом і захороненням решток кремації в урнах. Усього було виявлено понад 30 таких урнових поховань. Окрім урн, знайдено різноманітний посуд: горщики, кубки, орнітоморфні фігурки. У деяких урнах, окрім кальцинованих кісточок, лежали срібні та бронзові прикраси (кільце, трикутні бляшки з отвором). Більша частина посуду прикрашена канелюром, рустуванням і геометричним орнаментом. На площі могильника було розчищено цікавий об'єкт – сліди великого спалениська у вигляді овальної в площі плями площею 12–14 кв. м, заповненої попелом, вугіллям і дрібними перепаленими кістками. Швидше за все це були рештки поховального вогнища. О. Цинкаловський датував цю пам'ятку IV–V періодами доби бронзи. Він проводив розкопки, заклавши широку траншею. Повністю дослідити пам'ятку не було змоги, оскільки її більша частина містилася на площі, порослій лісом.

На жаль, результати розкопок могильника в Млинських були опубліковані фрагментарно, під час війни частина матеріалів і майже вся документація були втрачені. Матеріали, які збереглися у Варшавському археологічному музеї, у 1960-х рр. опрацювала Тереза Венгжинович [18].

Значна частина матеріалів, яку виявив учений, належить до рубежу першої половини I тис. н. е. Передовсім варто виокремити поселення II – III ст. у с. Вікники й готське поховання в с. Рудка на Тернопільщині.

У 1933–1934 рр. під час розкопок він відкрив печеру часів Висоцької культури. Цікаві археологічні матеріали були виявлені в городищі Чуб (Володимирський повіт) та у Вікнинах (Кременецький повіт), де було відкрито оселю римської культури на Волині (II–III ст.). Він досліджує також пам'ятки трипільської культури на Волині (Бірки, Городок, Шумськ), культури кулястих амфор (Крилів, Литовеж), культури шнурової кераміки, розкопки могильників лужицької культури (поблизу села Млинище Іваничівського району). Олександр Цинкаловський обстежив сотні давньоруських городищ (Білів, Грабів, Ізів, Зимне, Шепель). Важливо, що наукові, археологічні, літературні відкриття й дослідження трактуються як пам'ятки-еталони тієї чи тієї епохи. О. Цинкаловський виявив й описав скарб срібних монет у с. Лудані (Володимир-Волинський р-н) Волинської області [5, с.16].

Учений досліджував пам'ятки Волині періоду VI – VII ст. у с. Зимного, м. Володимир і прилеглих селищах та на селах Волинського Полісся – Головному, Ратному.

Велику увагу приділив вчений дослідженням пам'яток княжої доби на Волині, обстежив велику кількість городищ, займався проблемою локалізації літописних міст.

Варте уваги відкриття цвинтарища, на яких було виявлено «людські черепи, попробовані в тім'я або висок великими залізними цвяхами», що підтверджує літописні відомості про руйнівні погроми аварів, а згодом татарської орди на Волинь [15].

Підсумком багаторічних археологічних розкопок і розвідок О. Цинкаловського були узагальнені у фундаментальній роботі вченого – «Матеріали до передісторії Волині і Волинського Полісся», яку

було опубліковано у Варшаві 1961 р. Інформація, зібрана в цій книзі, цінна систематизацією та аналізом результатів відомих археологічних знахідок на Волині. Важливим є те, що в роботі наведено перелік тих знахідок, зруйнованими чи знищеними із часом, а праця Олександра Цинкаловського іноді є єдиним джерелом у якому вони згадані чи описані.

У вступі автор подав стислий фізико-географічний та геологічний огляд досліджуваного регіону, який окреслює межами історичної Волині. Напрямок історико-географічних студій був порівняно новим для тогочасної історіографії і тим цікавішою виглядає робота вченого.

Самі археологічні знахідки О. Цинкаловський поділив за такою схемою: палеоліт старший, палеоліт молодший, палеонтологія (де описані всі знайдені на Волині кістки чи рештки первісних тварин), неоліт, енеоліт, доба бронзи, римська доба, часи великого переселення народів і часи середньовіччя. Кожен із періодів, за О. Цинкаловським, поділяється ще на декілька підрозділів, де перераховано всі відомі знахідки доби. Крім того, праця доповнена таблицями й ілюстраціями [8, с. 22].

Тут варто зазначити, що, попри понад півстоліття, що пройшло з часу публікації, згадане синтетичне дослідження О. Цинкаловського не втратило своєї наукової цінності, а тому питання перекладу його українського й опублікування в Україні донині актуальне.

Сучасне волинезнавство неможливо уявити без наукової спадщини О. Цинкаловського, що також стосується дослідження праісторії краю. Адже розпочаті О. Цинкаловським дослідження археологічних пам'яток продовжили наступні покоління вчених.

Одна з найбільш відомих пам'яток, які дослідив О. Цинкаловський у 1930-х рр., – Зимнівське городище – одне з найбільш ранніх укріплених пунктів на землях слов'ян у період раннього середньовіччя (VI–IX ст.).

У 1951–1959 рр. Зимнівське городище продовжило досліджувати комплексна постійно діюча Волинська археологічна експедиція на чолі з львівським археологом Ю. Захаруком. Було відкрито залишки 22 житлових напівземлянкових споруд із глиняними печами і 63 господарські ями, які утворювали окремі господарські комплекси. Споруди розміщували близько одна від іншої, але не перекривали одна одну, що засвідчує одночасовість дослідженого тут поселення. У культурному шарі й в заповненнях об'єктів добуто величезну кількість кераміки, знярядь праці з каменю та кістки. Більшість виявлених знахідок у Зимно експонується в Археологічному музеї Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України у Львові.

Про виняткове наукове досягнення Ю. Захарука в польових дослідженнях у Зимному відзначив М. Смішко, наголошуючи на важливості пам'ятки та її унікальності. Особливо цінною знахідка є через те, що в нижньому шарі були виявлені залишки житлових і господарських споруд та окремі поховання носіїв енеолітичної культури лійчастого посуду, культури шнурової кераміки й культури пізньострічкової розписної кераміки. Вище виявлено чималу групу посудин поморської культури, що відноситься до рубежу гальштатського й латенського періодів, і нарешті, – залишки фортифікаційних споруд із сильнасиченим культурним шаром, які за попередніми даними, слід віднести до VII – VIII ст.

Результати дослідження багаточислової пам'ятки біля Зимного, проведені Ю. Захаруком, мають важливе значення не лише для вивчення локальних проблем історії населення Західної Волині в енеолітичний час, й для з'ясування широких культурно-історичних та економічних зв'язків із синхронними пам'ятками сусідніх регіонів – долини рік Вісла, Дністер і західної частини басейну Дніпра [11].

Упродовж 1956–1964 рр. результативні розкопки в Зимному провів В. Ауліх. Підсумки досліджень Зимнівського городища викладені в серії статей і монографії «Зимнівське городище – слов'янська пам'ятка VI–VII століть нашої ери в Західній Волині» (1972). У роботах археолога визначено місце Зимнівського городища серед ранньослов'янських пам'яток Європи, його відмінність і подібність від найбільших городищ Полісся, розглянуто соціальну стратифікацію населення городища. В. Ауліх широко проаналізував унікальні знахідки, виявлені на городищі, зокрема ливарні формочки та пряслиця, виготовлені на токарському верстаті, що дало змогу переглянути уявлення про примітивний характер матеріальної культури східних слов'ян у V–VIII ст. й показати високий рівень спеціалізованого ремесла, особливо ювелірного та каменерізного. Також, аналізуючи значення Зимнівського городища В. Ауліх наголошує його етнокультурні зв'язки з містом Володимиром [10].

Упродовж 1961–1964 рр. дослідження в Зимному проводив М. Пелещин. Археолог виявив і дослідив понад 80 житлово-господарських ям, які належать до поселення культури лійчастого посуду. Комплекс знахідок складається з керамічних (переважно ліпний посуд), крем'яних, кам'яних і кістяних речей [2].

1997 р. для проведення досліджень у Зимному досліджування здійснювала польсько-українська археологічна експедиція у складі А. Броніцького, А. Броніцької, А. Закосцельної, Г. Охріменка,

Г. Стрільчук, А. Горкавчук. Знахідки експедиції були досить численні: фрагменти кераміки, крем'яних і кістяних знарядь праці, вироби з металу та кістки [3].

Ще однією важливою пам'яткою, яку відкрив в 1939 р. вчений, була унікальне поселення в с. Бодаки на Тернопільщині.

У післявоєнні роки вивчення цієї пам'ятки продовжувала К. Черниш, у 1970-х рр. розкопки на цій пам'ятці проводила Молдавська експедиція Інституту археології АН СРСР.

1987 р. Енеолітична експедиція ІМК РАН розпочала регулярні розкопки поселення, а від 2005-го розпочалися регулярні розкопки спільною українсько-російською експедицією. У роботі експедиції брали участь Н. Скакун, О. Цвек, С. Гусев, Б. Матева, В. Терьохкіна, студенти Луганського національного університету імені Т. Шевченка під керівництвом К. Красильникова та співробітники Національного історико-археологічного заповідника м. Збараж.

У ході експедиції було досліджено крем'яні поклади, який залягає неглибоко у вапняках, що робило можливим його видобуток відкритим способом. Було виявлено два родовища неподалік поселення. Видобуток й обробка каменю – головний вид діяльності на поселенні. Технологія виготовлення знарядь праці була досконалою, що засвідчує той факт, що вироби з кременю з с. Бодаки були поширені на пам'ятках одночасних культур на території Польщі, Угорщини, Румунії, Молдови. Широкий діапазон експорту виробів, а не сировини засвідчує, що трипільський центр з обробки кременю на Волині був одним з найбільших і найрозвиненіших у Європі [12].

Цікавими є дані цієї пам'ятки отримані останнім часом дослідження. Незважаючи на те, що поселення у с. Бодаки займає невелику площу (1, 5 га) тут відкрито 20 напівземлянок, 4 з яких мали наземні глинобитні конструкції. Поселення оточував підково-подібний рів (завдовжки 250 м). У центральній частині селища розміщувалася майстерня з обробки каменю та виготовлення знарядь.

2005 р. в східній частині селища було зафіксовано ділянку зі значною кількістю відходів кам'яності. Тут було виявлено ще одну майстерню з обробки кременю площею 40 кв м, на якій виявлено близько 2000 предметів, серед яких – осколки кременю та первинні відщепи, 36 нуклеусів та їх уламки, декілька відбійників незначне число завершених знарядь.

Поряд із майстернею було знайдено нижню частину видовженої теракотової жіночої статуетки (13,7 см). Зважаючи на паланіграфію, виробничий майданчик розміщувався просто неба, між будівлями. На захід від неї було виявлено кераміку та крем'яні рештки, а також глиняний важок для ткацького станка (висота – 6,0 см, діаметр – 5,0 см) циліндричної форми світлорожевого кольору, слабовипалений, із наскрізним отвором (діаметром – 0,5 см) та фрагмент мідного дроту (діаметром 0,3 см). Особливої уваги заслуговує дослідження пам'яток, які дають можливість дослідити світоглядні уявлення трипільського населення на матеріалах, віднайдених у с. Бодаки. Серед них – захоронення рогів і черепів тварин, знахідки вохри та забарвлених нею знарядь засвідчують існування визначених ритуалів, можливо, пов'язаних із професійною діяльністю.

Особливістю поселення майстерні в с. Бодаки полягає в одночасному побутуванні глинобитних осель, напівземлянок і робочих площадок просто неба. Дослідження, проведені на цій пам'ятці, підтверджують факт, що провідним видом діяльності у Бодаках були видобуток каменю та виготовлення з нього знарядь, а вироби звідси отримали широке поширення [6].

Крім того, вивчення пам'яток, виявлених О. Цинкаловським, продовжували В. Конопля, В. Бучак, П. Заклепа, І. Михальчишин, Д. Козак, М. Кучинко, Г. Охріменко, С. Панишко, О. Златогорський В. Терський та інші.

Висновки. Археологічні дослідження вченого підтверджують, що Олександр Цинкаловський був спеціалістом дуже широкого профілю та до досліджуваної проблеми підходив комплексно. Загалом ученому вдалося зафіксувати близько 200 археологічних пам'яток різних археологічних епох. Науковий доробок дослідника став першоджерелом для наступних поколінь науковців- археологів, без його аналізу неможливо скласти повну картину розвитку історичної Волині в попередні епохи. Саме тому подальше вивчення наукової спадщини вченого не втратило своєї актуальності сьогодні. А результати досліджень не втрачають актуальності донині.

Джерела та література

1. Археологічні пам'ятки Шацького поозер'я / О. Остап'юк, І. Маркус, Г. Охріменко, В. Савицький // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Шацьке поозер'я у світовій та українській історії : наук. зб. – Вип. 45. Матеріали XLV Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк : [б. в.], 2013. – С. 13–21.
2. Берест Р. Творчий шлях в археології професора Миколи Пелещишина / Р. Берест, Н. Пелещишин // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2005. – № 8. – С. 179–201.

3. Златогорський О. Z otchłani wieków: Archeologiczne podróże po Europie. – 1999. – №2. : Огляд [Електронний ресурс] // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир-Волинський в історії України і Волині. – 2004. – Режим доступу : http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1399:-----z-otchlani-wiekw-archeologiczne-podrze-po-europie-1999&catid=26&Itemid=17.
4. Крушельницька Л. Олександр Цинкаловський – археолог та історик Волині / Л. Крушельницька // Т. Шевченко і українська національна культура // Матеріали Наук. симпозиуму. Львів, 8–9 черв. 1989 р. – Львів : [б. в.], 1990.
5. Кучинко М. Олександр Цинкаловський – видатний дослідник археології Волині / М. М. Кучинко // Нариси культури давньої Волині / за ред. Г. Охріменка. – Луцьк : [б. в.], 2006. – С. 12–18.
6. Нові дослідження на трипільському поселенні Бодаки / [Н. Скаун, О. Цвек, С. Гусєв та ін.]. // Археологія. – 2012. – № 4. – С. 74–79.
7. Охріменко Г. Олександр Цинкаловський і вивчення трипільських пам'яток на Волині / Г. Охріменко, С. Локайчук, Н. Склярєнко // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Олександр Цинкаловський і край : наук. зб. : матеріали XXVI Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-й річниці від першої писем. згадки про Володимир та 110-річчю від дня народж. О. Цинкаловського. – 2008. – С. 20–24.
8. Охріменко Г. В. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині / Г. Охріменко, Н. Склярєнко, О. Калішук, В. Ткач, О. Романчук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2007. – 740 с.
9. Павлів Д. Олександр Цинкаловський і дослідження пам'яток лужицької культури на Волині / Д. Павлів // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині // Матеріали XII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2003. – Ч.2. – С. 137–138.
10. Петегирич В. Вітольд Ауліх та його внесок у вивчення археології Волині слов'янської та княжої доби / В. Петегирич // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2014. – №18. – С. 400–406.
11. Ситник О. Археологічна діяльність Юрія Захарука на Заході України (до 100-річчя з дня народження) / О. Ситник, О. Адамишин // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2014. – № 18. – С. 15–32.
12. Скаун Н. Предварительные результаты изучения материалов трипольского поселения Бодаки (кремне обрабатывающие комплексы) / Орудия труда и системы жизнеобеспечения населения Евразии: По материалам эпох палеолита – бронзы. – СПб. : [б. и.], 2004. – С. 57–79.
13. Цинкаловський О. Оселя з часу неоліту під м. Володимиром / О. Цинкаловський // Олександр Цинкаловський та праісторія Волині / Г. Охріменко [та ін.]. – Луцьк : [б. в.], 2007. – С. 222–223.
14. Цинкаловський О. Матеріали до археології Володимирського повіту // Зап. Наук. Т-ва ім. Т. Шевченка. – Львів : [б. в.], 1937. – Т. CLIV. – С. 183–240.
15. Цинкаловський О. Черепи людей поперебивані цвяхами на Волині / О. Цинкаловський // Життя і Знання. – Львів, 1933. – Ч. 3. – С. 67.
16. Cynkałowski A. Smentarzysko kultury łużyckiej w Młyniskach w powiecie Włodzimierskim / A. Cynkałowski // Z Otchłani Wieków. – 1935. – R. X. – S. 51.
17. Cynkałowski A. Osiedle kultury trypolskiej w Bodakach na Wołyniu nad Horyniem / A. Cynkałowski // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa, 1969. – S. 221–227.
18. Węgrzynowicz T. Zabytki z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z Ukrainy i Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie / Teresa Węgrzynowicz ; Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie. – Warszawa : PMA, 2001. – 123 s. : il., mapy.

УДК 94(477.82):726:2.523.42

Ярослав Шабала, Микола Півницький

Сакральна архітектура в контексті історико-культурної спадщини Волині

У статті проаналізовано загальні показники кількості сакральних споруд Волинської області, які є пам'ятками архітектури, схарактеризовано окремі з них як оригінальні зразки сакральної архітектури та пам'ятки історії.

Ключові слова: Волинь, релігія, православна церква, пам'ятка архітектури, пам'ятка історії.

Шабала Ярослав, Пивницкий Николай. Сакральная архитектура в контексте историко-культурного наследия Волини. В статье проанализированы общие показатели количества православных церквей Волинской области, которые являются памятниками архитектуры, отдельные из них дана охарактеризованы как оригинальные образцы сакральной архитектуры и исторические памятники.

Shabala Yaroslav, Mykola Pivnutskii. Sacral Architecture in the Context of Historical and Cultural Heritage of Volyn. The article is devoted to the analysis of a general number of orthodox Sacral temples in Volyn region, which